

**Науково-методичний супровід розвитку інклюзивної
компетентності фахівців професійної (професійно-технічної освіти) в
умовах воєнного стану**

Галина Олександрівна Коссова-Сіліна, кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри технологій навчання, охорони праці та дизайну Білоцерківського інституту неперервної післядипломної освіти,

ORCID: 0009-0009-2451-1298 м. Харків, Україна,

61124 м. Харків проспект Гагаріна 174 корпус 6 кв.30 +80507747744,

e-mail: siolga13@gmail.com

Анотація. У статті представлено результати моделювання системи розвитку інклюзивної компетентності фахівців професійної (професійно-технічної) освіти та практичні аспекти реалізації цієї моделі в єдиній освітньо-цифровій екосистемі Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти (БІНПО). Зокрема, висвітлено зміст підготовки фахівців до інклюзивного навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами в курсовий (атестаційний) період; особливості науково-методичного супроводу безперервного професійного розвитку педагогів в міжкурсний (міжатестаційний) період; можливості використання ресурсів єдиної освітньо-цифрової екосистеми БІНПО для вивчення й поширення кращих освітніх практик організації інклюзивного навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: компетентність, інклюзивна компетентність, інклюзивна освіта, здобувачі освіти з особливими освітніми потребами.

Annotation. The article presents the results of modeling the system of inclusive competence development of specialists in professional (vocational and technical) education and practical aspects of the implementation of this model in the digital educational ecosystem of the Bila Tserkva Institute of Continuous Professional Education. In particular, the following aspects are highlighted: the content of specialist training for inclusive education of students with special educational needs in the course (attestation) period; the features of scientific

methodical support of continuous professional development of teachers in the inter-course (inter-test) period; the possibilities of using the resources of the digital educational ecosystem of the Bila Tserkva Institute of Continuous Professional Education to study and spread the best educational practices of organizing inclusive education for students with special educational needs.

Keywords: competence, inclusive competence, inclusive education, education seekers with special educational needs

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із науковими завданнями. З початком широкомасштабної війни, розв'язаної російською федерацією на території України, особливої актуальності та нового змісту набула проблема інклюзивного навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами. Сьогодні система професійної (професійно-технічної) освіти (П(ПТ)О) зазнає надзвичайного стресу через такі фактори, як міграція, динамічні економічні зміни, спричинені війною, та брак фінансування, що посилюється потребою в обороні країни.

Педагогічні працівники ЗП(ПТ)О на практиці стикаються з необхідністю забезпечення психолого-педагогічної підтримки учнівської молоді, постраждалої від військових дій (внутрішньо переселені особи; особи, що пережили насильство або психотравмуючу ситуацію; втратили близьких; мають стресову реакцію на події в країні, різноманітні психологічні травми тощо). Фахівці ЗП(ПТ)О також потребують розвитку власних навичок саморегуляції та стресостійкості, це є необхідною умовою виконання ними своїх професійних обов'язків в умовах воєнних дій та невизначеності.

Вирішальна роль у процесі розвитку інклюзивної компетентності педагогічних працівників ЗП(ПТ)О належить закладам неперервної професійної освіти. Саме у системі неперервної професійної освіти можна, по-перше, подолати розрив між здобутою професійною підготовкою педагогів у закладах вищої освіти, що донедавна не передбачала

формування інклюзивних знань і вмінь, та сучасними вимогами, аргументованими розвитком науки й суспільства; по-друге, сформувати та розвинути навички саморегуляції та стресостійкості фахівців ЗП(ПТ)О, що є умовою збереження психічного здоров'я та якісного виконання своїх посадових функцій.

Дослідження проблеми розвитку інклюзивної компетентності фахівців професійної (професійно-технічної освіти) в умовах воєнного стану здійснюється кафедрою технологій навчання, охорони праці та дизайну Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти (БІНПО) у межах загальної теми науково-дослідної роботи БІНПО «Трендвотчінг ринку праці в системі підготовки і підвищення кваліфікації фахівців в умовах повоєнного відновлення України» (РК № 0122U202007), яка затверджена протоколом Вченої ради ДЗВО «Університет менеджменту освіти» № 12 Національної академії педагогічних наук України від 21 грудня 2022 р. та протоколом № 10 засідання Вченої ради БІНПО ДЗВО «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України від 21 грудня 2022 р.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми.

Теоретичні і практичні аспекти проблеми розвитку інклюзивної компетентності педагогічних працівників як складової їх спеціальної (фахової) компетентності послужили предметом вивчення багатьох досліджень науковців. Поміж ними – праці таких учених, як О. Казачінер, Н. Фіголь, Ю. Бойчук, О. Бородіна, І. Калініченко, І. Кучерак, О. Микитюк, О. Савицька, З. Удович та інші.

Інклюзивна компетентність потрактована ними як рівень знань і вмінь, необхідних для виконання професійних функцій в умовах інклюзивного навчання; як необхідний обсяг знань та вмінь, втілених у здатності виконувати професійні функції, зважаючи на особливі потреби здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, інтегрувати їх до середовища

освітнього закладу, створюючи умови для розвитку й саморозвитку; як інтегральна характеристика педагога (учителя, асистента), що впливає на здатність розв'язувати професійні завдання в умовах інклюзивного підходу до освітньої діяльності [1, 3, 5].

Ю. Бойчук визначає інклюзивну компетентність педагога як «інтегративно-особистісне утворення, що обумовлює здатність здійснювати професійні функції в процесі інклюзивного навчання, враховуючи різні освітні потреби учнів з особливими освітніми потребами, забезпечуючи включення їх в освітнє середовище, створюючи умови для їх розвитку й саморозвитку, повноцінної соціалізації» [1]. Таким чином, інклюзивна компетентність педагогів належить до рівня спеціальних (фахових) компетентностей.

Проте, зважаючи на аналіз наукової літератури та практичні аспекти впровадження інклюзії в роботу освітніх закладів, все ще доводиться констатувати потребу у додатковому вивченні даного питання, насамперед, беручи до уваги оновлення нормативно-правового забезпечення інклюзивного навчання, актуальні виклики сьогодення, обумовлені воєнними діями та станом невизначеності.

Мета статті - обґрунтування напрямів та змісту науково-методичного супроводу розвитку інклюзивної компетентності фахівців професійної (професійно-технічної освіти) в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Розвиток готовності фахівців ЗП(ПТ)О до інклюзивного навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами може стати важливим фактором розвитку особистої професійної компетентності та підвищення якості освіти, якщо: знання і вміння щодо роботи із здобувачами освіти з особливими освітніми потребами будуть чітко визначеними та науково-обґрунтованими як необхідна складова спеціальної (фахової) компетентності; підготовка фахівців ЗП(ПТ)О до інклюзивного навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами буде функціонувати як цілісна система, яка охоплює підвищення

кваліфікації в курсовий (атестаційний) період, науково-методичний супровід безперервного професійного розвитку педагогів у міжкурсовий (міжатестаційний) період; педагогічні працівники ЗП(ПТ)О будуть включені до мережевого освітньо-цифрового простору, який передбачає надання дорадницької консультативної фасилітативної допомоги.

Структурно-функціональна модель розвитку інклюзивної компетентності фахівців ЗП(ПТ)О є складовою єдиної освітньо-цифрової екосистеми, створеної у БІНПО. Представлена модель (рисунок 1) забезпечує органічну цілісність змісту підвищення кваліфікації педагогів ЗП(ПТ)О в курсовий (атестаційний) період, науково-методичного супроводу у міжкурсовий (міжатестаційний) період, самостійної, дослідницької діяльності, спрямованої на розвиток інклюзивної професійної компетентності фахівців та впровадження технологій інклюзивного навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами.

Структурно-функціональна модель розвитку інклюзивної компетентності фахівців ЗП(ПТ)О поєднує інтелектуальний, науковий, професійний, освітній, технологічний потенціал суб'єктів мережевого освітньо-цифрового середовища БІНПО, передбачає використання цифрових, андрагогічних та інтерактивних технологій у віртуальному просторі БІНПО.

Засадничими для методологічної переорієнтації змісту підвищення кваліфікації фахівців ЗП(ПТ)О є Закони України «Про освіту» (2017), «Про професійно-технічну освіту» (1998), Постанови Кабінету Міністрів України №636 від 10 липня 2019 р. «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти», № 957 від 15 вересня 2021 р. «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти», №800 від 21 серпня 2019 р. «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» та інші.

Рис. 1. Структурно - функціональна модель розвитку інклюзивної компетентності фахівців ЗП(ПТ)О в Єдиній освітньо-цифровій екосистемі БІНПО

Зокрема, мова йде про особливості та основні напрями підвищення кваліфікації педагогічних працівників ЗП(ПТ)О: формування у здобувачів освіти знань щодо створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища, розуміння особливостей (специфіки) інклюзивного навчання, забезпечення додаткової підтримки в освітньому процесі учнів з особливими освітніми потребами; розвиток інклюзивної компетентності.

Слід зауважити, що фахівці З(ПТ)О, які мають загально педагогічну освіту, не повинні дублювати зміст підготовки педагогів спеціальної освіти, адже інклюзивне навчання забезпечують насамперед корекційні (спеціальні) педагоги. Водночас фахівці ЗП(ПТ)О є членами команди психолого-педагогічного супроводу осіб з особливими потребами, які навчаються в освітньому закладі, а це потребує формування відповідної складової їх професійної компетентності.

Підготовка фахівців ЗП(ПТ)О (майстрів виробничого навчання, старших майстрів, викладачів професійно-теоретичної підготовки) до впровадження інклюзивного навчання є складною системою взаємодії суб'єктів освітнього процесу підвищення кваліфікації, спрямованою на опанування слухачами спеціальних знань, умінь та навичок із теорії і практики інклюзивної освіти, серед яких: нормативно-правове забезпечення організації інклюзивного навчання ЗП(ПТ)О, принципи, завдання та сучасні технології інклюзивного навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, технології створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища; розвиток особистісних професійно важливих якостей, які матимуть позитивний вияв стосовно різних категорій здобувачів освіти, залучених до інклюзивного навчання (толерантність, емпатія, підтримка, допомога, співпраця, навички командної взаємодії тощо).

Зміст електронних навчальних курсів (ЕНК) (таблиця 1) спрямовано на оволодіння фахівцями ЗП(ПТ)О різними організаційними формами інклюзивного навчання, розвиток практичних навичок щодо порядку та алгоритму організації інклюзивного навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти, здійснення психолого-педагогічного

супроводу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, технологій створення інклюзивного освітнього середовища, принципів універсального дизайну та розумного пристосування.

Для слухачів курсів підвищення кваліфікації запропоновано електронні навчальні курси з актуальних в умовах воєнного стану питань профілактики професійного та емоційного вигорання, саморегуляції психічного стану, основ конфліктології тощо.

Таблиця 1

Електронні навчальні курси БІНПО з тематики інклюзивного навчання

Назва ЕНК	Завдання
Створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища в ЗП(ПТ)О	- формування усвідомленого розуміння основних положень та концептуальних засад інклюзивної освіти; - підвищення рівня професійної компетентності педагогів закладів професійної освіти щодо використання технологій інклюзивного навчання в освітній діяльності;
Інклюзивне навчання. Робота із здобувачами освіти з особливими освітніми потребами	- розвиток та удосконалення практичних умінь та навичок роботи із здобувачами освіти з особливими освітніми потребами;
Забезпечення додаткової підтримки в освітньому процесі здобувачів з особливими освітніми потребами	- усвідомлення необхідності зростання педагогічної майстерності, формування власної інклюзивної компетентності.
Соціально-педагогічна робота зі здобувачами освіти у закладах професійної (професійно-технічної) освіти	- оновлення та систематизація знань щодо негативних соціально-педагогічних явищ ЗП(ПТ)О; - підвищення рівня професійної компетентності педагогічних працівників ЗП(ПТ)О щодо діагностики та профілактики негативних соціально-педагогічних явищ
Профілактика професійного та емоційного вигорання педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти	- оновлення та систематизація знань щодо професійного та емоційного вигорання педагогічних працівників ЗП(ПТ)О; - підвищення рівня професійної компетентності педагогічних працівників ЗП(ПТ)О щодо діагностики та профілактики професійного та емоційного вигорання
Розвиток психічної саморегуляції як чинник успішної	- оновлення та систематизація знань щодо розвитку психічної саморегуляції працівників закладів професійної освіти;

навчальної діяльності здобувачів освіти	<ul style="list-style-type: none"> – підвищення рівня психічної саморегуляції педагогів закладів професійної освіти щодо використання структурно-функціональної моделі розвитку здатності до психічної саморегуляції у освітній діяльності; – проектування освітнього процесу у закладах професійної освіти з використанням вправ релаксації для досягнення внутрішньої гармонії та рівноваги
---	---

В Електронній бібліотеці НАПН України відкрито окремі ресурси кафедр БІНПО ДЗВО «Університету менеджменту освіти» НАПН України [Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/view/divisions/dppm/>]. У репозиторії кафедр в Електронній бібліотеці НАПН внесено 47 ресурсів, 100% з яких повнотекстові і знаходяться у вільному доступі.

Зміст науково-методичного супроводу безперервного професійного розвитку педагогів в міжкурсовий (міжатастаційний) період спрямований на набуття фахівцями ЗП(ПТ)О додаткових фахових компетентностей, які відповідають суспільним, особистим потребам та викликам сьогодення.

Для задоволення професійних запитів та потреб фахівців ЗП(ПТ)О стосовно впровадження сучасних технологій інклюзивного навчання БІНПО розроблено та впроваджено систему короткострокових тематичних курсів, покликаних в короткий час надати педагогам змістовну та адресну науково-методичну підтримку (табл.2). Форми навчання на короткострокових курсах: дистанційна, очна, очно-дистанційна. Кількість навчальних годин - 30 (15), залежно від запитів та потреб педагогічних працівників.

Таблиця 2

Короткострокові тематичні курси БІНПО

Назва курсу	Знання, розуміння, розвинені вміння, компетентності
Інклюзивне навчання в ЗП(ПТ)О. Технології підтримки здобувачів освіти з особливими	Знання, розуміння: <ul style="list-style-type: none"> - категоріальності осіб з особливим освітніми потребами; - змісту та особливостей реалізації психолого-педагогічної супроводу підтримки освіти з особливими освітніми потребами;

освітніми потребами	<ul style="list-style-type: none"> - технологій створення інклюзивного освітнього середовища з урахуванням принципів Універсального дизайну та Розумного пристосування; розвинені вміння: - застосовувати впровадження технологій в інклюзивного навчання освітній процес закладів професійної (професійно-технічної) освіти; - проектувати навчально-пізнавальну діяльність здобувачів освіти з особливими освітніми потребами із використанням технологій інклюзивного навчання; - дотримуватися вимог щодо організації інклюзивного освітнього середовища з урахуванням принципів Універсального дизайну та розумного пристосування
Методики інклюзивного навчання здобувачів освіти із різними нозологіями	<ul style="list-style-type: none"> - здатність планувати та організовувати освітній процес з урахуванням структури і особливостей порушень психофізичного розвитку здобувачів освіти; - здатність реалізовувати освітні технології в роботі із здобувачами освіти з особливими освітніми потребами; - здатність дотримуватися вимог щодо організації інклюзивного середовища; - здатність будувати гармонійні відносини з особами з порушеннями психофізичного розвитку, їхніми сім'ями
Упровадження інклюзивного середовища в ЗП(ПТ)О	<ul style="list-style-type: none"> - знання нормативно-правового забезпечення інклюзивного освітнього середовища в ЗП(ПТ)О; - розуміння принципів, форм, методів та сутності організації інклюзивного навчання в ЗП(ПТ)О; - здатність формувати індивідуальну програму розвитку та індивідуальний навчальний план здобувача освіти з особливими освітніми потребами відповідно до рівня підтримки, визначеного інклюзивно-ресурсним центром
Підтримка учнів з особливими освітніми потребами та їхніх батьків у надзвичайних ситуаціях	<ul style="list-style-type: none"> - здатність планувати та організовувати освітній процес з урахуванням і особливостей порушень психофізичного розвитку здобувачів освіти; - здатність реалізовувати освітні технології в роботі із здобувачами освіти з особливими освітніми потребами; - здатність дотримуватися вимог щодо організації інклюзивного освітнього середовища
Інноваційні форми і методи корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки	<ul style="list-style-type: none"> - здатність використовувати сучасні виховні технології в ЗП(ПТ)О; - уміння керувати своїм емоційним станом та створити сприятливу атмосферу для співробітництва; - розуміти вплив сприятливих організаційних умов на ефективність виховного процесу, проектувати превентивну виховну діяльність в ЗП(ПТ)О;

	<ul style="list-style-type: none"> - уміння застосовувати у превентивній педагогіці інноваційні форми та методи корекції девіантної поведінки учнівської молоді
Здоров'язбережувальні технології в освітньому процесі педагога професійної освіти	<ul style="list-style-type: none"> - здатність використовувати здоров'язбережувальні техніки для зміцнення власного здоров'я та здоров'я здобувачів освіти; - уміння добирати сучасні техніки для підтримки здоров'я педагогів та здобувачів освіти в період воєнного часу
Психологічне благополуччя учасників освітнього процесу	<ul style="list-style-type: none"> - саморегуляція (контроль імпульсів і управління емоціями, вираз емоцій, блокування негативних емоційних станів); - регуляція взаємовідносин (соціальні навички, вміння будувати відносини з оточуючими); - рефлексія (самоусвідомлення, раціональне осмислення емоцій, виявлення власних мотивів)
Рефлексивне управління: можливості розвитку та захисту учасників освітнього процесу	<ul style="list-style-type: none"> - здатність планувати та організовувати освітній процес з урахуванням рефлексивних впливів; - здатність ефективно і адекватно здійснювати рефлексивно-пасивні процеси, що забезпечують процес розвитку і саморозвитку, сприяють творчому підходу до професійної діяльності педагогів навчального закладу; - здатність удосконалювати методи корекційної роботи з розвитку потенціалу педагога; - здатність розвивати навички когнітивістики та використовувати можливості захисту від маніпуляцій

БІНПО створена єдина освітньо-цифрова екосистема, що поєднує інтелектуальний, науковий, професійний, освітній, технологічний потенціал суб'єктів мережевого освітньо-цифрового середовища, передбачає використання цифрових, андрагогічних та інтерактивних технологій у віртуальному освітньому просторі.

Єдина освітньо-цифрова екосистема БІНПО включає: LMS «Профосвіта» (<https://profosvita.org/>, зареєстровано більше 8000 учасників), хмарний сервіс Microsoft Teams платформи Office 365 (понад 4000 зареєстрованих), Школу педагогічного коучингу та її цифровий двійник – Віртуальну школу педагогічного коучингу, Консалтинговий центр, онлайн-консультпункт «Новітні виробничі технології», інформаційно-аналітичний ресурс «Методична скарбничка», онлайн-центр психологічної підтримки «ReVita», онлайн-Академію цифрових технологій, цифрову бібліотеку

БІНПО, цифрові навчальні курси, цифрові програмно-методичні комплекси, персональні вебресурси викладачів, власний сайт БІНПО (<https://binpro.com.ua/>), власний ютуб-канал (<https://t1p.de/six2k>), телеграм-канал (https://t.me/binpro_umo), віртуальні рубрики на сайті БІНПО для неформальної освіти та професійного розвитку фахівців.

Для підготовки і підвищення кваліфікації фахівців в умовах змішаного навчання у БІНПО створено Консалтинговий центр «Новітні педагогічні і виробничі технології». Діяльність Центру передбачає науково-методичний супровід безперервного професійного розвитку педагогів в умовах неформальної та інформальної освіти та надання дорадницької, консультативної, фасилітативної допомоги, поширення кращих освітніх практик. Зміст консалтингової допомоги передбачає: презентацію результатів впровадження новітніх педагогічних та виробничих технологій у практику діяльності закладів професійної освіти; презентацію матеріалів педагогічного досвіду та кращих освітніх практик; ознайомлення із сучасним обладнанням, технікою, інструментом та технологіями (за матеріалами спеціалізованих виставок).

З метою здійснення науково-методичного супроводу підвищення кваліфікації педагогічних працівників, надання їм методичної, організаційної та дорадницької допомоги щодо впровадження педагогічних інновацій, узагальнення перспективного педагогічного досвіду, оволодіння новітніми виробничими технологіями створено інформаційно-аналітичний ресурс «Методична скарбничка».

Онлайн-центр психологічної підтримки “ReVita” забезпечує розв’язання конкретних проблем особистості у ситуаціях невизначеності, пов’язаних зі збереженням психічного здоров’я в кризових умовах та умовах воєнного стану, а також формування умінь та навичок духовного самовдосконалення.

Висновки. Структурно-функціональна модель розвитку інклюзивної компетентності фахівців ЗП(ПТ)О як складова Єдиної освітньо-цифрової екосистеми БІНПО забезпечує органічну цілісність змісту підвищення

кваліфікації педагогів в курсовий (атестаційний) період, науково-методичного супроводу у міжкурсовий (міжатестаційний) період, самостійної, дослідницької діяльності, спрямованої на розвиток інклюзивної професійної компетентності фахівців ЗП(ПТ)О та впровадження технологій інклюзивного навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами. Структурно-функціональна модель розвитку інклюзивної компетентності фахівців ЗП(ПТ)О поєднує інтелектуальний, науковий, професійний, освітній, технологічний потенціал суб'єктів мережевого освітньо-цифрового середовища, передбачає використання цифрових, андрагогічних та інтерактивних технологій у віртуальному просторі БІНПО.

Навчальні заняття на курсах підвищення кваліфікації Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти спрямовано на розвиток готовності педагога до втілення практичних ідей інклюзії, застосування технологій інклюзивного навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, формування безпечного та інклюзивного освітнього середовища. Зміст навчальних занять є диференційованим відповідно до змісту та специфіки педагогічної діяльності фахівців ЗП(ПТ)О.

Для задоволення професійних запитів та потреб фахівців ЗП(ПТ)О стосовно впровадження сучасних технологій інклюзивного навчання БІНПО розроблено та впроваджено науково-методичний супровід безперервного професійного розвитку педагогів у міжкурсовий (міжатестаційний) період. Змістовна та адресна науково-методична підтримка педагогічним працівникам ЗП(ПТ)О забезпечується впровадженням короткострокових тематичних курсів.

Безперервний професійний розвиток фахівців ЗП(ПТ)О у міжкурсовий (міжатестаційний) період відбувається через комплекс науково-методичних заходів: науково-практичні семінари, Інтернет-конференції (ЧАТи, вебінари), навчальні тренінги, форуми, фестивалі, інтерактивні спілкування тимчасових творчих колективів. Педагогічні працівники ЗП(ПТ)О включені до мережевого простору Єдиної екосистеми БІНПО, що передбачає надання дорадницької консультативної фасилітативної допомоги, вивчення й

поширення кращих освітніх практик організації інклюзивного навчання в ЗП(ПТ)О.

Література

1. Бойчук Ю.Д. Інклюзивна компетентність майбутнього вчителя основ здоров'я: теоретико-методичні аспекти. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2014. 197 с.
2. Кучерак І.В. Інклюзивне навчання у закладах професійної освіти: навчально-методичний посібник. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПНУ. 2022. URL:<https://binpo.com.ua/wp-content/uploads/2022/12/Посібник-Кучерак-ІВ.pdf>
3. Кучерак І.В. Інклюзивна компетентність учителя як складова педагогічної майстерності// Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформацій: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (13 травня 2022 р.) / Глухівський НПУ ім. О. Довженка. Глухів, 2022. 317 с., с.156-158
4. Пащенко О. В., Гриценко І. А., Софій Н. З. Інклюзивна освіта в умовах професійно-технічного навчального закладу: Навчально-методичний посібник. Київ: Арт Економі. 2012. 184 с. URL: http://umo.edu.ua/images/content/institutes/cipo/kaf_derz_slug/material_diyaln/inklyuzivna%20osvita.pdf
5. Гладуш В.А. Ретроспектива підготовки педагогічних кадрів в Україні для формування освітніх послуг в умовах спеціальної освіти. Тенденції та проблеми управління закладами освіти: виклики ХХІ століття. Монографія. Київ, 2021. 285 с. С. 242-251.

References

1. Boichuk Y. Inkluzivna kompetentnist maibutnoho vchytelia osnov zdorovia: teoretyko-metodychni aspekty. Kharkiv: KhNPU imeni H.S. Skovorody, 2014. 197s.
2. Kucharak I. Inkluzyvne navchannia u zakladakh profesiinoi osvity: navchalno-metodychnyi posibnyk. Bila Tserkva: BINPO DZVO «UMO» NAPNU. 2022.

URL:<https://binpo.com.ua/wp-content/uploads/2022/12/Posibnyk-Kucherak-IV.pdf>

3. Kucherak I. Inkluzyivna kompetentnist uchytelia yak skladova pedahohichnoi maisternosti// Rozvytok pedahohichnoi maisternosti maibutnoho pedahoha v umovakh osvityvnykh transformatsii: materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (13 travnia 2022 r.) / Hlukhivskiy NPU im. O. Dovzhenka. Hlukhiv, 2022. 317 s., s.156-158

4. Pashchenko O., Hrytsenok I., Sofii N. Inkluzyivna osvita v umovakh profesiino-tekhnichnoho navchalnoho zakladu: Navchalno-metodychnyi posibnyk. Kyiv: Art Ekonomi. 2012. 184 s. URL: http://umo.edu.ua/images/content/institutes/cipo/kaf_derg_slug/material_diyaln/inkluzivna%20osvita.pdf

5. Hladush V. Retrospektyva pidhotovky pedahohichnykh kadrov v Ukraini dlia formuvannia osvityvnykh posluh v umovakh spetsialnoi osvity. Tendentsii ta problemy upravlinnia zakladamy osvity: vyklyky KhKhI stolittia. Monohrafiia. Kyiv, 2021. 285 s. S. 242-251.